

Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija

WWW.LU.LV/VDKKOMISIJA

ZIŅAS

Sākums > Ziņas >

Solveiga Krūmiņa-Koņkova: Kontrole pār baznīcu LPSR un PSRS valsts drošības institūcijas

VDK zinātniskās izpētes komisija
23.10.2016

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisija publicē apskatu par komisijas vadošās pētnieces, Dr. phil. Solveigas Krūmiņas-Koņkova pētījumu «Kontrole pār baznīcu Latvijas Padomju Sociālistiskajā Republikā un Padomju Sociālistisko Republiku Savienības valsts drošības institūcijas». Pētījumā atspoguļota PSRS Reliģisko kultu lietu padomes (RKLP) un PSRS Krievu pareizticīgās baznīcas lietu padomes (KPBLP) pilnvaroto darbība PSRS valsts drošības struktūru labā, atklāta arī LPSR MP priekšsēdētāja vietnieka E. Berklava darbība to vadībā.

Pētījuma, kuru iekļaus LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas 4. sējumā un par kura ziņojums sniegts komisijas 2016. gada 11., 12. un 13. augusta starptautiskajā zinātniskajā konferencē «LIELAIS BRĀLIS VĒRO TEVI: VDK un tās piesegstruktūras», zinātniskā redaktore ir Dr. iur. Kristīne Jarinovska. Ar LPSR Ministru Padomes priekšsēdētāja vietnieka Eduarda Berklava rīkojumu dokumentā (LVA, 270. f., 1. c. a., 986. l., 142. lp.) var iepazīties šeit. Represētos Romas katoļu baznīcas priesterus un «Latvijas katoļu jaunatnes biedrības» darbiniekus Henriku Tropu, Viktoru Ikaunieku, Kazimīru Duļbinski, Pēteri Jakovelu, Franci Lazdānu un citus 1936. gadā (*Sauleite*, 1936. gada 1. aprīlis) skatīt šeit. Publicējam fragmentus:

Izmucalotā Bīdreibas Centrālā valde.

Laika posms no 1950. līdz 1953. gada 5. martam ir Josifa Staļina (1878 – 1953) laika pēdējie gadi. Šajā laikā visā Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) teritorijā turpinās garīdzniecības "tīrīšana no pretpadomju elementiem" un metodiska dievnamu slēgšana, un šis represijas, protams, skāra arī Latvijas teritoriju. Piemēram, 1950. gadā, pamatojoties uz kādu no Krievijas Padomju Federatīvās Sociālistiskās Republikas (KPSRS) Kriminālkodeksa 58. *prim* pantiem, kas bija vērsti uz kontrrevolucionāru noziegumu apkarošanu,[1] bija notiesāti, nosakot brīvības atņemšanu uz desmit gadiem darba nometnēs, trīs Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas[2] un astoņi Latvijas Romas katoļu baznīcas garīdznieki[3]. Taču ne visi padomju varai nevēlamie garīdznieki bija tiesāti. Spriežot pēc pieejamās informācijas, kriminālprocesuālo darbību veikšana nebija pat fiksēta attiecībā uz Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas Dundagas draudzes mācītāju Augustu Briedi[4]. Garīdznieks pratināšanas laikā Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Valsts drošības ministrijas vietējā nodaļā bija sists līdz nāvei, kas iestājās 1950. gada 6. novembrī, bet viņa mirstīgās atliekas bija pārvietotas piecus kilometrus tālāk uz *Dižkārtiem*. [5]

Pēc Staļina nāves 1953. gada 27. martā, sekojot PSRS iekšlietu ministra Lavrentija Berijas (1899 – 1953) norādījumiem, PSRS Augstākās Padomes Prezidijs izdeva dekrētu par amnestiju.[6] Lai gan amnestija noteica plašu gadījumu loku, kad personas atbrīvojamas no soda izciešanas, sods samazināms uz pusī, sodāmība dzēsta, atceļjami tiesību īstenošanas ierobežojumi un izbeidzami kriminālprocesi, dekrēta 7. pants noteica, ka amnestiju neattiecinā

"uz personām, kas notiesātas ar soda termiņu ilgāk par pieciem gadiem par kontrrevolucionāriem noziegumiem, sociālistiskā Tīrīšanas izlauptišanu, bandītismu un slepkavību ar iepriekšēju nodomu".

Savās atmiņās par Latvijas Romas katoļu baznīcas prelātu Alfonu Pastoru (1890 – 1968) viņa brāļa dēls Vladimirs Pastors šo situāciju apraksta sekojoši:

"Kas attiecās uz politiskajiem, jāatzīmē tas, ka mazāk par pieciem gadiem par kontrrevolucionāriem noziegumiem (*viss 58. pants*[7]) deva ļoti reti[8]. Tomēr politiskie ieslodzītie turpināja cerēt uz amnestiju." [9]

Cerības pārauga konkrētā rīcībā, kad tā paša gada aprīlī laikrakstā *Pravda* parādījās raksts, kas atmaskoja "ārstu lietu" [10]. Ziņas par to, ka šajā lietā apsūdzētie ir atbrīvoti, jo lieta izrādījies safabricēta, bet apsūdzēto atzīšanās – falsificētas, nokļuva arī līdz *Gulagam* [11]. Taču vēl aktīvāka politiskā dzīvība viņu piederīgo rīcībā sākās pēc tam, kad 26. jūnijā Kremļī, Padomju Savienības Komunistiskās partijas (PSKP) Centrālās Komitejas (CK) Prezidija sēdes laikā, apcietināja Beriju [12]. Oficiāli par to paziņoja 29. jūnijā, un tūlīt pēc tam PSRS Ģenerālprokuratūra, PSKP CK un jaunais PSRS iekšlietu ministr Sergejs Kruglovs [13] (1907 – 1977) sāka saņemt politiskā dzīvības lūgumus pārskatīt viņu krimināllietas, kā arī sūdzības par to, ka izmeklēšanas gaitā pret viņiem izmantotas nelikumīgas pratināšanas metodes [14]. Šādu lūgumu un sūdzību piemēri atrodami arī vairākās Latvijā notiesāto garīdznieku krimināllietās. [15] Tā 1953. gada 6. jūlijā savu sūdzību PSRS iekšlietu ministram adresēja notiesātais Latvijas pareizticīgās baznīcas priesteris Dmitrijs Okolovičs (1915 – 1985) [16]. Citēšu šīs sūdzības ievadu, jo tas precīzi atspoguļo tā laika politisko ieslodzīto noskaņojumu:

"Es vienmēr domāju, ka manas pilsoņa tiesības droši sargā padomju likumība. PSRS Konstitūcijā taču ir ierakstītas padomju sociālistiskās valsts pilsoņu dīzenās tiesības. PSRS Konstitūcijas 127. pants PSRS pilsoņiem nodrošina personas neaizskaramību. Nevienam nevar apcietināt citādi, kā vien ar tiesas lēmumu vai prokurora sankciju.

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas vadošā pētniece Dr. phil. Solveiga Krūmiņa-Koņkova 2016. gada 11., 12. un 13. augusta konferencē «Lielais Brālis Tevi Vēro: VDK un tās piesegstruktūras», Kristīnes Lindbergas un Diāza Šēnberga foto.

Taču es vēlos darīt zināmu, kas notika 1949. gada naktī no 8. uz 9. augustu. Nevaru to noklusēt, jo ir pārkāpta padomju likumība. Leitnants Strelajevs (VDM [Valsts drošības ministrijas] pārstāvis LPSR Limbažu rajonā) ieradās pie manis bez jebkāda apcietināšanas ordera un ar ieroci rokās piespieda mani atzīt sevi par arestētu, un nekādi ne mani, ne arī Salacgrīvas pilsētas darbaļaužu deputātu padomes priekšsēdētāja K. Pētersona protesti par to, ka bez aresta un kratīšanas ordera Strelajeva rīcība ir nelikumīga, neko nedeļa. Es tiku arestēts, un pēc šausminošām pratināšanas metodēm, redzējais un pārliecinājies par izmeklēšanas darbību patvaļi, es parakstīju visus protokolus par manām lietām.”[17]

Okoloviča vēstules noslēgums savukārt rāda, ka politeslodzītie bija labi informēti gan par atzinumu, ka “ārstu lieta” bijusi safabricēta, gan arī par Berijas mēģinājumiem ierobežot Sevišķās apspriedes pilnvaras. Okolovičs raksta:

“Visa manas apsūdzības lieta taču balstās uz visistākajiem meliem, un Sevišķā apspriede mani notiesāja nekādiem, neuzklausot mani un nenopratinot lieciniekus, kuri pierādītu lietas būtību, proti, tiku pierādīts, ka man nav bijis nekā kopīga ar tādiem “faktiem”, kādi tika uzskaitīti apsūdzības lietā. Izmeklēšanas laikā es atspēkoju melus, un man tika apsolīts, ka manu lietu izskatīs Kara tribunāls, kurā tiks izvērtēti arī mani labie darbi.

Es nekad neesmu bijis pretpadomju cilvēks, un man nav arī bijis ne mazākā mērķa uz tādām darbībām, kādās mani apsūdzēja.

Lūdzu Jūs pārskatīt manu lietu.”[18]

1953. gada 14. septembrī par PSKP CK pirmo sekretāru kļuva Hruščovs (1894 – 1971). Hruščova laiks, no kura daļu tautā dēvē arī par *Hruščova atkusni*, faktiski padomju varas attieksmi pret baznīcu neietekmēja. Mainījās tikai metodes, ar kādām varas iestādes mēģināja likvidēt baznīcas ietekmi sabiedrībā: fizisku izrēķināšanu ar padomju varai mazāk lojāliem garīdzniekiem nomainīja attiecīgo garīdznieku psiholoģiska ietekmēšana un aktīvas antirelīģiskas propagandas kampaņas.

1954. gada 7. jūlijā PSKP CK pieņēma lēmumu *Par lieliem trūkumiem zinātniski ateistiskajā propagandā un pasākumiem tās uzlabošanā*[19]. [20] Šajā lēmumā uzsvērts, ka ir aktivizējies “baznīcu un dažādu reliģisko sektu darbība” un ir pieaudzis to PSRS pilsoņu skaits, kuri praktizē reliģiskos rituālus. Lēmums norāda, ka PSKP, komjaunatnes, arodorganizācijām, kā arī Izglītības ministrijai obligāti jāveic “antirelīģiskais darbs” sistemātiski, neatlaidīgi, pārliecinot un pacietīgi skaidrojot, meklējot individuālu pieeju katram ticīgajam. Tā paša gada 10. novembrī PSKP CK pieņēma vēl vienu lēmumu *Par kļūdām zinātniski ateistiskās propagandas darbā iedzīvotāju vidū*[21], kurā, no vienas puses, uzdod:

“PSKP apgabalu komitejām un novadu komitejām, savienoto republiku Kompartiju Centrālajām Komitejām un visām partijas organizācijām radikāli novērst kļūdas ateistiskajā propagandā un turpmāk nekādā gadījumā nepieļaut ticīgo un garīdznieku jūtu jebkādu aizskaršanu, kā arī administratīvu iejaukšanos baznīcas darbībā.”

No otras puses, izvērsti pamato, kādēļ:

“Dzīļa, pacietīga un prasmīgi nostādīta zinātniski ateistiskā propaganda ticīgo vidū palīdzēs viņiem galā atbrīvoties no reliģiskiem maldiem,”

un norāda, ka:

“Garīdznieki savā vairākumā, kā to liecina fakti, tagad arī ir lojāli pret padomju varu. Tāpēc cīņa pret reliģiskajiem aizspriedumiem pašlaik jāuzskata kā zinātniska, materiālistiskā pasaules uzskata ideoloģiska cīņa pret antiznātnisko, reliģisko pasaules uzskatu.”

Rezultātā pastiprinās cīņa ar reliģiskiem uzskatiem, audzinot darbaļaudis “karojošā materiālisma” garā.”[22]

Latvijā uz šo PSKP CK lēmumu reaģē ar LPSR Ministru Padomes (MP) 1955. gada 26. marta lēmumu Nr. 174. *Par zinātniski izglītojošā darba pastiprināšanu iedzīvotāju vidū*[23]. Lēmumā uzsvērts, ka zinātniski izglītojošo propagandu iedzīvotāju vidū veic neapmierinoši, un šo situāciju

“izmanto reakcionāri elementi un baznīca, lai aktīvi jauktos padomju ģimenē un darbaļaužu sadzīvē, ieviešot reliģiskos rituālus un mēģinot pakļaut savai ietekmei visvairāk atpalikušos sabiedrības slāņus”[24].

1964. gada 6. jūnijā LPSR MP pieņēma lēmumu Nr. 321 *Par “Nolikuma par padomju sadzīves tradīciju ieviešanas un reliģisko kultu likumievērošanas kontroles komisijām” apstiprināšanu*, [25] kurš paredzēja “pilsētu, rajonu, ciematu un ciemu darbaļaužu deputātu padomju izpildkomitejās” izveidot īpašas administratīvās komisijas, kuru uzdevums bija ieviest jaunas padomju sadzīves tradīcijas un kontrolēt, kā “padomju likumdošanu par reliģiskajiem kultiem uz vietām” ievēro konkrētā Latvijas teritorijā. Nolikums noteica, ka “komisijās ietilpst partijas, padomju, arodbiedrību, komjaunatnes un citu organizāciju pārstāvji” un tās “apstiprina attiecīgās darbaļaužu deputātu padomju izpildkomitejas”[26]. Kā jau liecina Nolikuma nosaukums, komisijām bija jākontrolē,

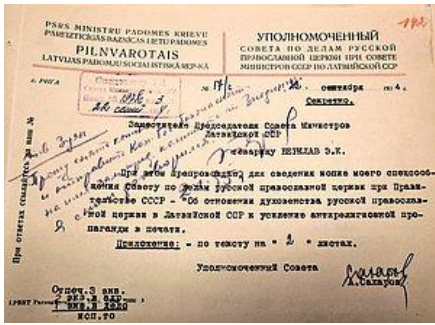
“vai reliģiskās biedrības, kultu kalpotāji un amatpersonas ievēro padomju likumdošanu par reliģiskajiem kultiem, kā arī palīdz aktivizēt zinātniski ateistisko un antirelīģisko propagandu, ko veic Ziņību biedrības, sabiedriskās organizācijas, kultūrizglītības un citas iestādes”[27].

Arī šo komiteju veikto darbu reliģisko kultu likumievērošanas kontroles jomā uzraudzīja reliģisko lietu pilnvarotie. Piemēram, 1967. gadā pilnvarotais Prolets Liepa[28] izziņā par šo komisiju darbu ir rakstījis, ka atsevišķos Latvijas rajonos šīs komisijas jeb, kā rakstīts ziņojumā, sekcijas[29] ir strādājušas neapmierinoši, bez pamatota iemesla aizliedzot reliģiskos “kapu svētkus”, kulta ēku remontus, kā arī pieļaujot kulta ēku demolēšanas un izlaupīšanas gadījumus. Izziņas noslēgumā Liepa uzsvēris, ka

“par visiem faktiem savlaicīgi informētas republikas direktīvās organizācijas un veikti vajadzīgie pasākumi šo pārkāpumu novēršanai”.[30]

Par to, ka reakcija uz antirelīģisko kampaņu interesēja gan LPSR valdību, gan RKLP un KPBLP LPSR, gan arī LPSR valsts drošības institūcijas, un to, cik cieši šīs intereses bija saistītas, liecina, piemēram, KPBLP pilnvarotā Aleksandra Saharova (1919 – ?)[31] specziņojums LPSR MP priekšsēdētāja vietniekam Eduardam Berklavam (1914 – 2004) *Par krievu pareizticīgās baznīcas LPSR garīdzniecības attieksmi pret antirelīģiskās propagandas pastiprināšanu presē*[32]. A. Saharovs savā ziņojumā pārstāsta vairāku garīdznieku reakciju uz krievu pareizticīgās baznīcas arhibīskapa Filareta[33] runu Rīgas garīdznieku sanāksmē 1954. gada 17. septembrī, citējot arī dažus divdomīgus garīdznieku izteikumus, piemēram, eparhijas padomes tehniskā sekretāra Dmitrija Ņesadomova[34] teikto: “Kamēr pastāv Rietumi, mums nav no kā baidīties”. A. Saharovs tūlīt pat piezīmē, ka šim apgalvojumam piekritis priesteris Nikolajs Haritonovs (1915 – 1983).[35] No ziņojuma nevar spriest, vai Aleksandrs Saharovs ir personīgi piedalījies sanāksmē vai arī izmantojis savas aģentūras materiālus. Neskatoties uz iepriekš minēto apstākļu neskaidrību, dokuments ir ievērojams ar to, ka uzvārdi – Ņesadomovs un Haritonovs – ir izcelti, un uz Saharova ziņojumu pavadošā dokumenta redzama ar Eduarda Berklava roku rakstīta rezolūcija krievu valodā, uzdodot LPSR iekšlietu ministram:

“Biedr. Zujān[36]. Lūdzu sagatavot kopiju un nosūtīt Valsts drošības komitejai uz komitejas priekšsēdētāja vietnieka Ziediņa[37] vārda. Es ar viņu jau esmu sarunājis.”[38]

N. Hruščova darbības sākumā PSRS Reliģisko kultu lietu padomi līdz 1956. gadam turpināja vadīt Ivans Poļanskis[39] (1898 – 1956) – Valsts drošības ministrijas (VDM), vēlāk Valsts drošības komitejas (VDK) darbinieks ar pulkveža dienesta pakāpi, bet PSRS Krievu pareizticīgās baznīcas lietu padomes priekšgalā līdz pat 1960. gadam atradās cits profesionāls čekists – ģenerālmajors Georgijs Karpovs[40] (1898 – 1967).

Ivans Poļanskis Viskrievijas ārkārtas komisijā (VĀK)[41] sāka strādāt 1921. gadā. Pēc VĀK reorganizācijas 1922. gadā viņš turpināja darbu AVPP, kur jau no 1926. gada viņa darbs bija saistīts ar garīdznieku izsekošanu un vervēšanu. Arī vēlāk leTK, Valsts drošības tautas komisariātā (VDTK)[42] un VDM, viņš ir saistīts ar operatīvo darbu garīdzniecības vidū.

Georgija Karpova čekista karjera aizsākas 1922. gadā Petrogradas kara apgabala VPP pilnvarotās pārstāvniecības[43] īpašajā nodaļā. Tad viņš vada Petrogradas (Ļeņingradas) 11. strēlnieku divīzijas īpašo nodaļu un AVPP Ļeņingradas kara apgabala pilnvarotās pārstāvniecības pretizlūkošanas nodaļu. Arī vēlāk viņa darbība galvenokārt norisinās valsts drošības iestādēs Ļeņingradas apgabalā un Karēlijas Autonomā Padoņņu Sociālistiskā Republikā (APSR). Ir ziņas, ka viņš aktīvi piedalījies Krievu pareizticīgās baznīcas Ļeņingradas eparhijā kalpojošo garīdznieku (arī psalmotāju) arestos un likvidācijā *Lielajā terorā* 1937. un 1938. gadā[44]. Saskaņā ar Krievu pareizticīgās baznīcas datiem šajā laikā nošāva 758 garīdzniekus (86 % no Ļeņingradas eparhijas klēra). Izcēloties ar īpašu nežēlību, Karpovs aktīvi piedalījies arī Ļeņingradas "kontrevolucionārās fašistiskās teroristiskās organizācijas" biedru arestos un nopratināšanā. Piemēram, pieejamas ziņas, ka viņš personīgi piedalījies izcilo fiziku Matveja Bronšteina[45] (1906 – 1938) un Pjotra Lukirskā[46] (1894 – 1954), kā arī komjaunatnes darbinieka Aleksandra Tammi[47] (1906 – 1996), kas lūdza Andrejam Ždanovam[48] (1896 – 1948) aizstāvēt arestēto paziņu no komjaunatnes darba, pratināšanā, un viņa pratināšanas metodes bijušas īpaši nežēlīgas. G. Karpovs ir atbildīgs arī par "rakstnieku lietu", kuras rezultātā tika nošauts futūrisma dzejnieks Benedikts Lifšics[49] (1887 – 1938, uz Lifšica nopratināšanas protokola ir arī Karpova paraksts[50]), rakstnieks Juris Jurkunovs[51], dzejnieks Valentīns Steničs[52] (1897 – 1938) un vairāki citi Ļeņingradas rakstnieki. Ar nežēlību Karpovs izcēlies arī Otrā pasaules kara sākumā, un 1941. gadā Ļeņingradas apgabala leTK Kara tribunāla kolēģija[53] pat uzsāk pret viņu kriminālvajāšanu saistībā ar viņa darbību Pleskavā, kur jau no 1939. gada sākuma G. Karpova vadībā notika aktīva cīņa ar "kontrevolucionārajām grupām". Karpovam un citiem čekistiem tika inkriminēta lietu falsifikācija, nepamatoti aresti un spīdzināšana nopratināšanas laikā. Vairākus leTK Pleskavas apgabala nodaļas darbiniekus notiesāja, taču pret Georgiju Karpovu lietu slēdza un viņu pašu norīkoja darbam Maskavā[54]. Par 1937. un 1938. gada noziegumiem Karpovu 1960. gada 25. janvārī izslēdz no PSKP, taču pēc mēneša 9. februārī izslēgšanu aizstāja ar stingro rājieni.[55]

1960. gada 16. februārī Kremļī notika "padomju sabiedrības konference par atbrūņošanu", un tajā ar runu uzstājās arī Krievu pareizticīgās baznīcas patriarhs Aleksijs I[56] (1877 – 1970), atgādinot par pareizticīgo gadsimtiem ilgo kalpošanu Krievijas labā. Runa izsauca asu kritiku, taču vēlāk tika publicēta Maskavas Patriarhijas Žurnālā[57], kļūstot par sava veida pareizticīgo manifestu. Šis notikums sekmēja Karpova atstādīšanai no PSRS KPBLP priekšsēdētāja amata[58], un tā paša gada 21. aprīlī republiku pilnvaroto sapulcē jaunais padomes priekšsēdētājs Vladimirs Kurojedovs[59] (1906 – 1994) par Karpova vadītās padomes darbu secināja sekojošo:

"Galvenā Krievu pareizticīgās baznīcas lietu padomes kļūda bija tā, ka tā nekonsekventi īstenoja partijas un valdības kursu attiecībā uz Baznīcu un bieži noslīdēja līdz baznīcas organizāciju apkalpošanas pozīcijai."[60]

Kaut gan patiesībā svarīgāko iemeslu, kāpēc Georgija Karpovam nācās atstāt amatu, jau pirms laba laika 1953. gada jūlijā plēnumā bija nosaukuši gan Georgijs Maļenkovs (1902 – 1988), gan Ņikita Hruščovs – valsts drošības iestādēm jābūt partijas kontrolē. Tieši šī iemesla dēļ arī RKLP un KPLP vadītāju, kā arī republiku pilnvaroto amatos vecā kaluma čekistus pakāpeniski nomainīja partijas funkcionāri, bieži ar iepriekšēju pieredzi aģitācijas un propagandas darbā.

Georgijs Karpovs bija Jevgeņija Tučkova[61] (1892 – 1957) protežē, kurš, savukārt, no 1922. līdz 1929. gadam vadīja AVPP 6. nodaļu, kas PSRS organizēja cīņu pret reliģiskajām organizācijām, un vēl pirms tam bija viens no tiem, kas veidoja jaunās revolucionārās varas reliģisko politiku. Tieši viņš 1925. gadā uzsāka izmeklēšanu par Krievu pareizticīgās baznīcas "kontrevolucionāriem", kuru priekšgalā, pēc viņa domām, atradās patriarhs Tihons[62] (lieta Nr. 32530), kā arī piedalījās patriarha pratināšanā. 1931. gadā Tučkova vada AVPP Slepēnas daļas 6. jeb "garīdznieku" nodaļu, un viņa vietnieks ir Ivans Poļanskis, kurš vēlāk kļūst par šīs nodaļas vadītāju. 1946. gadā Poļanskis ir priekšnieka vietnieks VDM "O" nodaļā, kuru vada Georgijs Karpovs, un tieši ar Tučkova un Karpova "svētību" Poļanskis kļūst par RKLP priekšsēdētāju. Karpovs ar Poļanski vienā laikā – no 1934. līdz 1938. gadam – strādā Ļeņingradas apgabala leTK pārvaldē.

Grūti precīzi pateikt, kur krustojās Georgija Karpova, Ivana Poļanska un RKLP pilnvaroto LPSR, arī profesionālo čekistu, Voldemāra Šeškēna[63] (1895 – ?) un Jūlija Restberga[64] (1892 – 1973) ceļi. Saīdzinot biogrāfijas, redzams, ka šādas iespējas ir vairākas. Piemēram, Poļanskis un Šeškens vienā laikā – 1925. un 1926. gadā – darbojas Burjatijas-Mongolijas apgabala VPP nodaļā: Šeškens īsu brīdi ir nodaļas priekšnieka vietnieks, bet Poļanskis – slepeni operatīvās daļas priekšnieks. 1932. un 1933. gadā gan Šeškens, gan Poļanskis strādā AVPP Slepēnā daļā Maskavā. 1937. gadā, kad Ļeņingradā sākas "tīrīšanas" zinātniskās inteliģences vidū, kurās aktīvi darbojas gan Karpovs, gan Poļanskis, tur atrodas arī Šeškens, strādājot par direktora vietnieku Vissavienības zinātniski pētnieciskajā maksliģā šķidrā kurināmā un gāzes institūtā[65], viņš uzrauga (un vervē) zinātniekus un 1938. gadā pat tiek arestēts, taču drīz vien atbrīvots pierādījumu trūkuma dēļ. No 1934. līdz 1938. gadam Ļeņingradas apgabalā darbojas arī Restbergs – viņš ir leTK Kara tribunāla kolēģijas loceklis.

Vietā būtu norādīt vēl uz vienu personu – PSRS KPBLP pilnvaroto LPSR Aleksandru Saharovu[66], kas attiecīgajā amatā ir no 1949. gada oktobra[67] līdz 1966. gada maijam. Pirms stāšanās jaunajā amatā viņš ir bijis Rīgas pilsētas Kirova rajona izpildkomitejas dzīvokļu pārvaldes priekšnieks. Iepazīstoties ar viņa biogrāfiju, redzams, ka no 1939. līdz 1948. gadam arī Saharovs bijis valsts drošības iestāžu darbinieks, un viņa pēdējā darba vieta, pirms viņš sāka strādāt Rīgas pilsētas Kirova rajona izpildkomitejā, ir LPSR VDM[68]. Saharova personālajā kadru uzskaites lapā, ko viņš aizpildījis 1960. gadā, norādīts, ka viņam ir VDK majora pakāpe[69]. Savā autobiogrāfijā, kas datēta ar 1949. gada 13. oktobri un acimredzot iesniegta LKP CK, uzsākot pildīt KPBLP pilnvarotā pienākumus, Saharovs norādījis, ka viņš veicis operatīvo darbu, būdams gan operatīvais pilnvarotais, gan vēlāk nodaļas priekšnieks. Saharovs vadījis nodaļu arī LPSR VDM. Tāpat savā autobiogrāfijā Saharovs atzīmējis, ka no 1941. gada 20. jūlija līdz 1946. gadam viņš dienējis "īpašajās Sarkanās armijas pretizlūkošanas daļās SMERS Ļeņingradas, Volhovas, Karēlijas un Tālo Austrumu frontēs"[70]. Saharovs apbalvots ar diviem ordeņiem un piecām medaļām.[71] Pēc dienesta Tālajos Austrumos viņš tiek nosūtīts darbā uz Latviju, jo "pazīstams ar darba specifiku Latvijā un zina latviešu valodu"[72]. Šī ir visai svarīga norāde, jo ne lietā, ne autobiogrāfijā nav ziņu par to, ka Saharovs būtu bijis Latvijā pirms 1946. gada. Ievērojama arī Saharova piezīme, ka viņa sieva Klauģija strādājusi LPSR VDM, ieņemot leitnantes dienesta pakāpi.

Atšķirībā no Restberga Saharova saglabā savas pozīcijas arī pēc Hruščova vadībā uzsāktās PSKP varas nostiprināšanas, kad, kā jau iepriekš minēts, jaunās kadru politikas rezultātā tika nomainīta gan RKLP un KPBLP vadība, gan to pilnvarotie republikās. Veco, ar valsts drošības iestādēm tieši saistīto, pilnvaroto vietā, tika izraudzīti jauni pilnvarotie, kuri, savukārt, visbiežāk bija profesionāli partijas funkcionāri un kuru iespējamo saistību ar VDK noskaidrot ir daudz grūtāk, tomēr šāda saistība neapšaubāmi bija. Runājot par Saharovu, viens no iesmielam tam, kāpēc viņš, būdams bijušais VDM darbinieks, iepriekš nosaukto reformu rezultātā amatu tomēr nezaudē, manuprāt, ir tieši viņa profesionālā pieredze izlūkošanas un pretizlūkošanas darbā. VDK pārstrukturizācija un primāro darbības virzienu maiņa, liekot uzsvāru uz izlūkošanu un pretizlūkošanu, prasīja izmaiņas arī pilnvaroto darbā, tāpēc nepieciešamība pēc attiecīgām zināšanām un pieredzes ievērojami pieauga divdesmitā gadsimta piecdesmito un sešdesmito gadu mijā un saglabājās arī nākamajos gados.

Lai pamatotu iepriekš minēto pieņēmumu, atgriezīšos pie kadru pārbīdēm Maskavas padomēs. Pēc Karpova par jauno PSRS KPBLP priekšsēdētāju kļuva Vladimirs Kurojedovs. Kad 1965. gadā RKLP un KPBLP tiek apvienotas, Kurojedovs kļuva arī par reorganizētās RLP priekšsēdētāju un ieņēma šo amatu līdz pat 1984. gadam. Par Kurojedova biogrāfiju precīzas informācijas ir maz[73], tāpat nav pierādīti viņa sakari ar VDK, tomēr internetā atrodams pieņēmums par to, ka arī viņš bijis VDK ģenerālleitnants[74]. Samērā plaši ir aprakstīta viņa un PSRS VDK priekšsēdētāja Aleksandra Šeļepina[75] (1918 – 1994) 1960. gada pavasarī kopīgi organizētā un arī īstenotā Krievu pareizticīgās baznīcas Ārējo sakaru nodaļas vadītāja Krutickas un Kolomenskas metropolīta Nikolaja atstādīšana no visiem baznīcas un sabiedriskajiem amatiem[76]. Jāpiezīmē, ka metropolīts Nikolajs bija Vispasaules Miera padomes loceklis, aktīvi piedalījās padomju varas uzsāktajā miera kampaņā un arī citādi izrādīja savu lojalitāti padomju varai. Šīs lojalitātes dēļ krievu pareizticīgie emigrācijā viņu pašu sauca par "čeka agentu"[77], tomēr viņa nostāja kanoniskajos jautājumos, nevēlēšanās veidot noturīgus sakarus ar citu kristīgo konfesiju baznīcām, kā arī atklātie protesti pret Hruščova rosināto antirelīģisko kampaņu[78] padarīja viņa atrašanos baznīcas vadībā par nevēlamu, pat padomju varai kaitīgu. Par metropolīta Nikolaja atstādīšanas patiesajiem iesmielumiem lasāms fragmentā no Sergeja Grigorjanca darba *Полвека советской перестройке* (Pusgadsimts padomju *pārbūvei* – krievu val.) nodaļā, kas veltīta VDK priekšsēdētāja Šeļepina darbībai[79]. Neliels ieskaits šajā publikācijā ir noderīgs, jo tas ļauj vilkt paralēles ar situāciju Latvijas teritorijā divdesmitā gadsimta sešdesmito gadu sākumā.

Kā raksta Grigorjancs, 1959. gada maijā VDK augstāko virsnieku konferencē Šeļepins jaunus VDK uzdevumus raksturojis sekojoši: inteligences vidū esošo VDK agentūru jāpārorientē uz ārējiem kontaktiem; no jauna izveidotajai dezinformācijas nodaļai (šo nodaļu pārraudzīja pats Šeļepins) jāstrādā ciešā sadarbībā ar partijas un valsts aparātu; visiem partijas vadītājiem, sākot ar republiku pirmajiem partijas sekretāriem, jāsniedz VDK orgāniem vispusīga palīdzība; jāplāno kopējas dezinformācijas operācijas kopā ar citu komunistisko valstu specdienestiem[80]. Tomēr, kā 1992. gadā rakstīja bijušais VDK priekšsēdētājs Vadims Bakatins[81] (1937), nemainoties totalitārajai padomju sistēmai, kas bija balstīta uz bailēm un pakļaušanos, kvalitatīvi nevarēja mainīties arī tās funkcijas, kuras īstenoja valsts drošības iestādes, kas kalpoja šai sistēmai.

"Jā, VDK sāka izmantot daudz delikātākas, smalkākas metodes, taču to represīvā būtība palika iepriekšējā." [82]

Nozīmīga vieta tikko minēto jauno VDK uzdevumu īstenošanā bija paredzēta arī baznīcai, kuras pārstāvjiem Rietumos tomēr uzticējās vairāk nekā, piemēram, padomju diplomātiem. Šī iemesla dēļ bija nepieciešama būtiska garīdzniecības nomaina, panākot, lai baznīcu vadībā nonāktu padomju varai un arī VDK lojāli cilvēki, rosinot baznīcas vadību vecākās paaudzes garīdznieku vietā iecelt gados jaunus, padomju sistēmā izaugušus garīdzniekus, kuriem mazāk rūpēja kristīgās tradīcijas saglabāšana, vairāk – karjeras iespējas, kuri bija mobilāki ārēju kontaktu dibināšanā un tālab labāk izmantojami ne tikai dezinformācijas, bet arī izlūkošanas darbā, vai tādus vidējās paaudzes garīdzniekus, par kuru uzticamību padomju varai šaubu nebija. To, kā notika šī nomaina, lieliski parāda jau nosauktais piemērs ar Krievu pareizticīgās baznīcas Ārējo sakaru nodaļas vadītāja metropolīta Nikolaja nomainu 1960. gada 16. aprīlī, tāpat vēl pirms Šeļepina runas, metropolīta Nikolaja vietā, ar tiešu Šeļepina un Kurojedova iekaušanas, ieliekot VDK jauno uzdevumu īstenošanai daudz piemērotāko Borisu Rotovu[83] (1929 – 1978). Dažos avotos, kuru ticamība gan vērtējama dažādi, minēts pat Rotova VDK aģenta segvārds – *Svjatoslavs*[84]. Vēlākajam metropolītam Nikodimam, izmantojot baznīcas Ārējo sakaru nodaļu, bija jāiesaistās nozīmīgākajās starptautiskajās organizācijās, piemēram, Vispasaules Baznīcu padomē. Kā uzsver Grigorjancs, cits būtisks metropolīta Nikodima uzdevums bija pēc iespējas ciešāku attiecību nodibināšana un tuvināšanās ar Vatikānu. Jāpiezīmē, ka šāda veida ekumēnisms vecākās paaudzes pareizticīgajiem garīdzniekiem (arī metropolītam Nikolajam un patriarham Aleksijam I) kanonisku iemeslu dēļ bija nepieņemams. Šo uzdevumu Nikodims veiksmīgi īsteno, un Krievu pareizticīgās baznīcas delegācija novērotāja statusā piedalās Vatikāna II koncilā[85], pretēji citām ortodoksālajām baznīcām, kas uz šo koncilu savus novērotājus nesūta. Grigorjancs citē Grieķu katoļu Baznīcas garīdznieku, vēsturnieku Sergeju Golovanovu[86] (1968), kurš, rakstot par šo tuvināšanos, atzīmē, ka viens no noteikumiem, pēc kuriem tika īstenota šī tuvināšanās, paredzēja, ka Vatikāns atteiksies no PSRS iekšpolitikas kritikas, pirmām kārtām, no PSRS pastāvošās reliģiskās nebrīves kritikas, un neatbalstīs reliģiskos disidentus, piemēram, pagrīdes bīskapus un Ukrainas grieķu katoļu garīdzniekus.[87] Līdzīgi uzdevumi, proti, aktīvāku starptautisku kontaktu dibināšana un līdzdalība nozīmīgākajās starptautiskajās baznīcu organizācijās tika izvirzīti arī citām kristīgām baznīcām un visās padomju republikās.

Noslēdzot sadaļu par situāciju Maskavā, vēl jāmin, ka 1957. gadā RKLP uzticēja vadīt Aleksejam Puzinam[88] (1904 – 1987), kurš līdz iecelšanai šajā amatā PSKP uzdevumā bija nodarbojies galvenokārt ar aģitācijas un propagandas darbu. Pastāv uzskats, ka atšķirībā no pārējiem abu padomju vadītājiem viņš nav bijis VDK štata darbinieks. Iespējams, tieši šī iemesla dēļ par RLP priekšsēdētāju 1965. gadā kļuva Kurojedovs. Tomēr arī Puzinam bija jānodrošina VDK jauno stratēģisko uzdevumu īstenošana.

Atgriežoties pie RKLP pilnvarotajiem LPSR, jāmin, ka Jūlijs Restbergs RKLP pilnvarotā amatā darbojās līdz 1960. gadam, tad pilnvarotā pienākumi tiek uzticēti Pāvelam Pizānam[89] (1918 – 1971), bijušajam laikraksta *Црна* redaktoram, kurš gan šajā amatā noturas tikai tsu brīdi – no 1960. gada marta līdz 1961. gada aprīlim. 1961. gada 25. aprīlī LKP CK biroja lēmumā *Par katoļu baznīcu Daugavpils rajonā* rakstīts:

"Par kļūdainu, politiski kaitīgu pozīciju jautājumā par katoļu baznīcas celtniecības pabeigšanu LPSR Ministru Padomes Reliģisko kultūru lietu padomes pilnvarotajam b. Pizānam P. A. izteikt stingro rājienu ar ierakstu uzskaites kartiņā un atbrīvot viņu no ieņemamā amata." [90]

Te nepieciešams tuvāks paskaidrojums par šo LKP CK biroja lēmumā vārdā nenosauktās baznīcas lietu. Lēmumā bija domāta Juzefovas (Jezupovas) Svēto Pētera un Pāvila baznīca Daugavpils rajona Naujienē. Juzefovas baznīcas ēka, par kuras celtniecību runāts rīkojumā, bija nepabeigta mūra jaunceltne. To sāka celt 1934. gadā, un kara gados tā bija nopostīta. Koka kapela, kura tika izmantota dievkalpojumiem, nodega 1944. gadā, tādēļ 3000 lielā draudze kopā tā laika bija palikusi bez baznīcas. Pēc vairākkārtējiem neveiksmīgiem mēģinājumiem Daugavpils rajona izpilddomētajā saņemt atļauju pabeigt pirms kara iesāktās mūra baznīcas celtniecību, draudzes pārstāvji meklēja palīdzību Maskavā – PSRS MP un pie tās priekšsēdētāja Hruščova. Jāsaka, ka Juzefovas draudzes apņēmība un drosmē ir apbrīnās vērts. 1959. gada jūnijā draudzes pārstāvji devās uz Maskavu, lai personiski runātu ar Hruščovu. Kad delegācijai tas neizdevās, tā turpat Maskavā uzrakstīja Hruščovam pirmo sūdzību. 1959. gada 12. jūlijā draudze raksta viņam atkārtoti:

"Tā kā līdz šim brīdim mēs pat neesam saņēmuši atbildi, vai mūsu sūdzība vispār līdz Jums ir nonākusi, mēs nosūtām Jums atkārtotu sūdzību un lūdzam pēc tās izskatīšanas dot mums pozitīvu atbildi." [91]

Lai gan Maskavā šī vēstule saņemto dokumentu sarakstā ir ieregistrēta 27. jūlijā, taču jau 15. jūlijā, proti, dažas dienas pēc šīs sūdzības nosūtīšanas, Restbergs saņem Maskavas atbildi uz pirmo Juzefovas draudzes sūdzību. Atsaucoties uz Hruščovam adresēto sūdzību, RKLP priekšsēdētājs Puzins raksta:

"Padome uzskata, ka nepieciešams rūpīgi risināt doto jautājumu, lai nepieļautu iedzīvotāju saniknošanos." [92]

Bija pagājis gandrīz gads, nomainījušies pilnvarotie, taču jautājums nebija atrisināts līdz 1960. gada 18. maijam, kad Pizāns ar savu lēmumu atļāuj pabeigt Juzefovas baznīcas celtniecību. Iemesli šādai rīcībai saistāmi gan ar aktuālu nepieciešamību novērst draudzes "saniknošanos", gan ar to, ka Pizāns bija no Daugavpils puses, gan arī nav izslēdzams, ka savu artavu lēmuma pieņemšanā bija apstāklim, ka Pizāns bija izglītojies Aglonas ģimnāzijā,

kuras direktors prāvests Aloizs Broks (1898 — 1943) 1936. gadā bija iesvētījis baznīcas pamatus. Lai gan to, kas patiešām pamudināja pieņemt minēto lēmumu, nav zināms, tomēr diezgan pamatoti uzskatīt, ka tas bija pretējs – apzināti vai neapzināti – Hruščova antireliģiskajai nostātai.

1960. gada 3. augustā LPSR Valsts plānā apstiprināja baznīcas projektu, bija saņemti visi nepieciešamie saskaņojumi, tādēļ draudze par saviem līdzekļiem 1961. gada sākumā pabeidza celtniecību, kopumā iztērējot šim mērķim draudzes saziēdotos 40 000 rubļu.

Par situāciju, kas izveidojās 1961. gadā pēc Pizāna atcelšanas, liecina Juzefovas draudzes “divdesmitnieka” vēstule LPSR MP priekšsēdētājam Jānim Peivem (1906 – 1976) tā paša gada 14. maijā. Šajā laikā Pizāns savas lietas jau ir nodevis, un viņa pienākumus līdz jauna RKLP pilnvarotā nozīmēšanai pilda KPBLP pilnvarotais Saharovs. Vēstulē draudzes locekļi norāda, ka ir radušās grūtības ar ēkas nodošanu ekspluatācijā, un lūdz palīdzību šī jautājuma atrisināšanā, lai baznīcā pēc iespējas ātrāk varētu sākties dievkalpojumi. Vēstules noslēgums pauž padomju garu:

“Mēs ar dziļu cerību un ticību gaidām Jūsu rīkojumu atbilstošajām organizācijām par visdrīzāko lēmumu atvērt dievnamu, lai draudze varētu mierīgi strādāt, dzīvot un lūgties par kopīgo lietu, visu darbaļaužu labklājību un tālāko progresu, un mūsu Dzimtenes uzplaukumu.”[93]

Uz vēstules ir lasāma LPSR MP priekšsēdētāja vietnieka Viļa Krūmiņa (1919 – 2000) rezolūcija:

“B. Saharovam A. A. Lūdzu izskaidrot divdesmitnieka pārstāvjiem, ka par ēkas pieņemšanu nevar būt ne runas, jo celtniecība vispār nav noformēta atbilstoši likuma noteiktajai kārtībai, un tā ir pārtraukta kā nelikumīga.”[94]

Draudzei jaunuzcelto baznīcu atņēma un tajā iekārtoja klubu, bet pēc tam bibliotēku.

Pēc atcelšanas no pilnvarotā amata no 1961. gada maija Pizāns sāk strādāt par Latvijas Republikāniskā grāmatu tirdzniecības kantora Centrālā grāmatu veikala direktoru. Eduards Berkļavs ir nosaucis viņa vārdu to 17 cilvēku sarakstā, kuri atbalstījuši viņa uzrakstīto un 1972. gadā Zviedrijā publicēto *Septiņpadsmit komunistu vēstuli*. Berkļavs raksta, ka 1971. gada beigās:

“Kad nu bija radusies izdevība vēstuli izvest, savācu no visdrošākajiem domubiedriem apliecinājumu, ka viņi visam vēstulē minētajam piekrit. Šie drošminieki bija Emma Ērenštreite, Jānis Kacens, Jānis Galdiņš, Arnolds Zandmanis, Valentīna Borka, Jānis Gustsons, Ella Ankupe, Pēteris Sadovskis, Elvira Zēberga, Rasma Siliņa, Pāvels Pizāns, Zālmans Jofe, Fricis Jānis Sadovskis, Pēteris Plēsums, Olga Vāvere, Frīdmanis (vārdu neatminos). Šķiet, ka bija vēl kādi, kurus diemžēl neatminos.”[95]

Jāatzīmē, ka minētajā laikā Pizāns šādu apliecinājumu vairs nevarēja dot, jo bija miris 1971. gada pavasarī[96]. Tomēr nav izslēdzama versija par apliecinājuma došanu arī no Pizāna puses, jo vēstule, kā atceras Berkļavs, esot bijusi uzrakstīta jau 1969. gadā.

1962. gada janvārī Pizāna vietā pilnvarotā amatā stājas Prolets Liepa[97], pēdējais pilnvarotais konkrētajā apskatā analizējamā laikā. Pirms nozīmēšanas pilnvarotā amatā viņš bija Kuldīgas rajona izpildkomitejas priekšsēdētājs, bet viņa ievērojamākais postenis līdz 1962. gadam – Liepājas apgabala prokurora vietnieks. No šodienas skatupunkta grūti pilnībā izvērtēt šo nosaukto amatu nozīmību, taču salīdzinājumā ar iepriekšējo pilnvaroto biogrāfijām, manuprāt, rodas visnotaļ pamatots jautājums par to, kāpēc tieši Liepa LKP CK apstiprināja pilnvarotā amatam. Vēl vairāk jautājumu rodas, lasot dažādos gados rakstītās Liepas autobiogrāfijas. Tās ir bezpersoniskas, absolūti idēntas, un tajās Liepa vairāk rakstījis par vecākiem, nevis par sevi pašu.

Atceroties par Šeļepina izstrādāto un arī ieviesto jauno VDK “metodoloģiju” un to, cik nozīmīga vieta tajā bija atvēlēta baznīcām, ņemot vērā izseno VDK interesi par Latvijas Romas katoļu baznīcas sakariem ar Vatikānu, kā arī to, ka KPBLP pilnvarotā LPSR amatā joprojām strādāja profesionāls VDK darbinieks, nav izskaidrojams, vadoties vien no publiski pieejamiem datiem, kāpēc RKLP pilnvarotā amatā, kura uzdevumos ietilpa arī Latvijas Romas katoļu baznīcas uzraudzība, nozīmēja personu bez iepriekšējas pieredzes PSKP augsta līmeņa funkcionāra darbā, tā arī darbā ar reliģiskām organizācijām. Nekas tieši neliecina, ka Proletam Liepam bijušas vispār zināšanas par reliģiskās dzīves specifiku. Tāpēc pamatoti rodas jautājums par Proleta Liepas autobiogrāfijā noklusēto. Manuprāt, informācijas trūkums par Liepas gaitām no 1941. gada beigām līdz 1944. gadam, kā arī mācības Vissavienības juridiskajā neklātienes institūtā, kura absolventu sarakstā atrodami daudzi VDK darbinieku vārdi, liecina par viņa saistību ar VDK. Šo institūtu vienā laikā ar Liepu absolvējis, piemēram, vēlākais VDK priekšsēdētājs Vladimirs Krjučkovs[98] (1924 – 2007). Tajā izglītojušies arī tādi augsta ranga VDK darbinieki kā Aleksandrs Koržakovs[99] (1950), Ivans Gudkovs[100] (1956), Fjodors Haritonovs[101] (1907 – 1991), Sergejs Baņņikovs[102] (1921 – 1989).

[1] Skat. vairāk Jansons, Ritvars. *LPSR drošības iestāžu darbība 1944. – 1956. Totalitārisma sabiedrības kontrole un represijas*, autoru kolektīvs K. Jarinovskas zinātniskajā redakcijā, VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti, 2. sēj. Rīga: LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts, 2016, 91. – 93. lpp.

[2] Talonens, Jouko. *Baznīca stalinisma žņaugos. Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca padomju okupācijas laikā no 1944. līdz 1950. gadam*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2009, 203. – 205. lpp. Salīdzinot minēto informāciju ar datubāzi, kas pamatā izdevumam *No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā 1940 – 1986* (Rīga: Latvijas vēstures institūts, 1999) un kas pielāgota LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisijas vajadzībām, secināms, ka skaitlis aptver sekojošās personas: Jāzeps (Josifs) Borodzuļa, dzimis 1893. gadā, apcietināts 1949. gada 10. novembrī; Staņislavs Čužāns, dzimis 1922. gadā, apcietināts 1950. gada 12. februārī; Jāzeps (Josifs) Gailevičs, dzimis 1893. gadā, apcietināts 1945. gada 8. jūnijā un 1949. gada 10. septembrī; Staņislavs Ivbulis (Ivbulis), dzimis 1907. gadā, apcietināts 1949. gada 2. februārī; Eduards Kopeika (Kopeiks), dzimis 1906. gadā, apcietināts 1949. gada 15. novembrī; Jānis Voitiņš, dzimis 1913. gadā, apcietināts 1950. gada 10. februārī; Izidors Ancāns, dzimis 1889. gadā, apcietināts 1950. gada 29. maijā; Klements (Klemenss) Apšs, dzimis 1913. gadā, apcietināts 1949. gada 21. septembrī. Savukārt ziņas par Leonu Dzeni (Dzeņu), dzimušu 1915. gadā, apcietinātu 1945. gada 25. septembrī H. Trūpa-Tropa grāmatā nav precīzas.

[3] Trūps-Trops, Henriks. *Latvijas Romas katoļu baznīca komunisma gados, 1940 – 1990*. Rīga: Romas katoļu metropolijas kūrijas izdevums, 1992, 70. – 73. lpp. Salīdzinot minēto informāciju ar datubāzi, kas pamatā izdevumam *No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā 1940 – 1986* (Rīga: Latvijas vēstures institūts, 1999) un kas pielāgota LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisijas vajadzībām, secināms, ka skaitlis aptver sekojošās personas: Jāzeps (Josifs) Borodzuļa, dzimis 1893. gadā, apcietināts 1949. gada 10. novembrī; Staņislavs Čužāns, dzimis 1922. gadā, apcietināts 1950. gada 12. februārī; Jāzeps (Josifs) Gailevičs, dzimis 1893. gadā, apcietināts 1945. gada 8. jūnijā un 1949. gada 10. septembrī; Staņislavs Ivbulis (Ivbulis), dzimis 1907. gadā, apcietināts 1949. gada 2. februārī; Eduards Kopeika (Kopeiks), dzimis 1906. gadā, apcietināts 1949. gada 15. novembrī; Jānis Voitiņš, dzimis 1913. gadā, apcietināts 1950. gada 10. februārī; Izidors Ancāns, dzimis 1889. gadā, apcietināts 1950. gada 29. maijā; Klements (Klemenss) Apšs, dzimis 1913. gadā, apcietināts 1949. gada 21. septembrī. Savukārt ziņas par Leonu Dzeni (Dzeņu), dzimušu 1915. gadā, apcietinātu 1945. gada 25. septembrī H. Trūpa-Tropa grāmatā nav precīzas.

[4] Augusts Briedis dzimis 1904. gada 7. septembrī Mazsalacā. 1938. gadā beidzis Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāti. Tajā pašā gadā ordinēts par mācītāju un kalpojis par vikāru Kandavas prāvesta iecirknī. No 1939. līdz 1940. gadam bijis Tukuma aizsargu pulka 1. bataljona kapelāns. No 1941. gada līdz nāves brīdim 1950. gada 6. novembrī bijis pirmais latviešu mācītājs Dundagas evaņģēliski luteriskajā draudzē. Bijis viens no mācītājiem, kas piedalījās Kandavas un Piltēnes prāvestu iecirkņu mācītāju sapulcē Ārlavā 1945. gada februārī; par šo faktu skat. LVA, 1986. f. 1. a., 40742. l., 110. lpp.

[5] Skat. “Ar mācītāja acīm”, *Dundadziņi*, Nr. 5 (110), 2011, marts, 3. lpp. Pieejams: novads.dundaga.lv/avize/d110_20110315.pdf; “Ar mācītāja acīm”, *Dundadziņi*, Nr. 7 (112), 2011, aprīlis, 3. lpp. Pieejams: novads.dundaga.lv/avize/d112_20110415.pdf; Briedis, Guntis. “Pirms 70 gadiem Dundagas baznīcā”, *Dundadziņi*, Nr. 16 (187), 2014, septembris, 3. lpp. Pieejams: novads.dundaga.lv/avize/d187_20140911.pdf.

[6] Skat. PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrēts par amnestiju, 1953, 27. marts. Pieejams: lpra.vip.lv/atpludi.htm.

[7][7] Avots kļūdaini KPFSR Kriminālkodeksa 58. *prim* pantus dēvē par 58. pantu. Katrs 58. *prim* pants ir atsevišķs pants, kas satur nošķirtu noziedzīga nodarījuma sastāvu, kvalificējošas pazīmes un atbilstošu sankciju un kas var būt dalīts daļās. *Red. piez.*

[8] Piemēram, Julijans Vaivods (1895 – 1990) 1958. gada 13. maijā bija sodīts atbilstoši KPFSR Kriminālkodeksa 58.¹⁰ panta pirmajai daļai – par propagandu vai aģitāciju, kurā uzaicina gāzt, graut vai vājināt padomju varu, kā arī par tāda paša satūra literatūras izplatīšanu, izgatavošanu vai glabāšanu –, nosakot divu gadu brīvības atņemšanas. Skat. LVA, 1986. f., 2. a., 5447. l., 275. lp.

[9] Пастор, Владимир. "Альфонс Пастор прелат Апостольского престола", ч. 2, *Проза.ру*. Pieejams: www.proza.ru/2016/01/01/746 [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[10] Skat., piemēram, Костырченко, Геннадий. "Дело врачей", *Альманах "Россия. XX век"*, Архив Александра Н. Яковлева. Pieejams: www.alexanderyakovlev.org/almanah/inside/almanah-intro/55550.

[11] Akronīms no Labošanas darbu nometņu un koloniju galvenajai pārvaldes nosaukuma krievu valodā, proti, ГУЛАГ – *Главное управление исправительно-трудовых лагерей и колоний*.

[12] Beriju un vairākus citus augsta ranga PSRS iekšlietu ministrijas darbiniekus tiesāja 1953. gada decembrī un gandrīz visiem noteica augstāko soda mēru – nāves sodu.

[13] *Сергей Никифорович Крулов*.

[14] Хлобустов, Олег. *КГБ СССР 1954 – 1991. Тайна гибели Великой державы*. Москва: Аква-Терм, 2012, с. 29.

[15] Skat., piemēram, LVA, 1986. f., 1. a., 40001. l.; LVA, 1986. f., 1. a., 21659. l.; LVA, 1986. f., 2. a., 5447. l.

[16] Dmitriju Okoloviču 1949. gada 14. decembrī notiesāja atbilstoši KPFSR Kriminālkodeksa 58.^{1a} un 58.¹⁰ panta pirmajai daļai – par dzimtenes nodevību un pretpadomju literatūras glabāšanu –, nosakot kopumā brīvības atņemšanu uz divdesmit pieciem gadiem. Skat. LVA, 1986. f., 1. a., 40001. l.

[17] LVA, 1986. f., 1. a., 40001. l., 102. lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[18] LVA, 1986. f., 1. a., 40001. l., 103. lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[19] *О крупных недостатках в научно-атеистической пропаганде и мерах её улучшения*.

[20] Ievērojot to, ka daudzi dokumenti nav pieejami latviešu valodā, šeit un turpmāk, ja vien nav norādīts citādi, dokumenta nosaukumu autore tulkojusi, vadoties pēc citiem saistītiem dokumentiem un autorei konsultējoties ar VDK piesegstruktūras *Dzimtenes Balss* bijušo redaktori. Šeit salīdzinājumam skat. 1963. gada Lietuvas PSR Komunistiskās partijas CK sekretāra A. Barkauska referāta nosaukumu "Par zinātniski ateistiskās propagandas stāvokli republikā un pasākumiem tās uzlabošanai" ("Lietuvas KP CK plēnums", *Padomju Jaunatne*, 1963, 13. februāris). Jānorāda, ka Ringolda Baloža piedāvātais tulkojums *Par lieliem trūkumiem zinātniskā ateisma propagandā un tās uzlabošanas pasākumiem* viņa agrīnajos darbos (piemēram, "Diena, kad pieminam arī komunistu represētos ticīgos". Pieejams: lpra.vip.lv/ticigos.htm) un ko izmanto diplomdarbos (piemēram, Brūnava, Madara. *Reliģiju politika LPSR (1953 – 1959): baptistu un adventistu konfesiju piemērs* [bakalaura darbs vēsturē]. Rīga: Latvijas Universitāte, 2016), nav precīzs. Tāpat neprecīzi tulkot arī *Par zinātniski-ateistiskās propagandas galvenajiem trūkumiem un pasākumiem tās uzlabošanai* (piemēram, Giļdejeva, Kristīna. *Ateistiskā darba pamatvirzieni LPSR [LPSR – red. piez.] 1954. – 1964. gados* [maģistra darbs vēsturē]. Rīga, Latvijas Universitāte, 2016). *Red. piez.*

[21] "PSKP CK Lēmums Par kļūdām zinātniski ateistiskās propagandas darbā iedzīvotāju vidū", *Спж*, 1954, 12. novembris. Salīdzinājumam nosaukums krievu val. *Об ошибках в проведении научно-атеистической пропаганды среди населения*.

[22] Skat. Записка Отдела пропаганды и агитации ЦК КПСС по союзным республикам "О недостатках научно-атеистической пропаганды", № 39. Pieejams: rusoir.ru/03print/03print-02/03print-02-239/

[23] LVA, 1448. f., 1. a., 7. l., 25. – 28. lp.

[24] LVA, 1448. f., 1. a., 7. l., 26. lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[25] LVA, 270. f., 3. a., 2010. l., 76. – 82. lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.], 83. – 90. lp. [dokuments latviešu val.].

[26] LVA, 270. f., 3. a., 2010. l., 84. lp.

[27] LVA, 270. f., 3. a., 2010. l., 85. lp.

[28] Par Proletu Liepu skat. vairāk tālāk tekstā.

[29] Katrā komisijā darbojās šādas sekcijas: civiltāvokļa aktu reģistrācijas rituālu (laulību un dzimšanas reģistrācija), bērības svētku, pilngadības, pirmās pases izsniegšanas svētku un sēru rituālu (bēres un mirušo piemiņas dienas) sekcijas, kā arī reliģisko kultu likumievērošanas kontroles sekcija. Liepas izziņā acimredzot domāts tieši pēdējās sekcijas darbs.

[30] LVA, 1419, 3. a., 4. l., 105. lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[31] Par Aleksandru Saharovu skat. vairāk tālāk tekstā.

[32] Ziņojums rakstlīdri krievu valodā; oficiālais nosaukums: *Об отношении духовенства русской православной церкви в Латвийской ССР к усилению антирелигиозной пропаганды в печати*, LVA, 270. f., 986. l., 143. – 144. lp.

[33] Filarets (Aleksandrs Ļebedjevs, 1887 – 1958) bijis Rīgas un Latvijas arhibīskaps no 1951. līdz 1958. gadam.

[34] 1940. gadā 5. augustā kā subasistents svītroti no LPSR Universitātes mācību spēku un darbinieku saraksta sakarā ar Teoloģijas fakultātes likvidēšanu. "Svītroti no universitātes mācību spēku un darbinieku saraksta", *Padomju Latvija*, Nr. 33, 1940, 17. septembris, 2. lpp.

[35] LVA, 270. f., 1. c. a., 986. l., 144. lp.

[36] Ivans Zujāns (viņš arī Jānis, "Latvijas PSR Augstākās padomes prezidijā", *Спж*, 1953, 4. jūnijs, "Par Latvijas PSR Augstākās padomes prezidija dekrētu [..]", 1953, 20. augusts), dzimis 1910. gada 11. decembrī Ludzas apriņķa Mērdzenes pagasta Loču (un Tipanu) sādžā Donata Zujāna Kondratija dēla (*Valdības Vēstnesis*, Nr. 172, 1932, 4. augusts, 3. lpp.) ģimenē, aktīvs PSRS okupācijas veikto represiju organizētājs, Alfona Novika skolasbiedrs un biedrs kopīgā nelegālajā darbībā pret Latvijas Republiku 20. gadsimta trīsdesmitajos gados, No 1944. gada augusta līdz septembrim – VDTK Abrenes apriņķa daļas priekšnieks, no 1944. gada septembra līdz 1945. gada jūlijam – LPSR VDM 2. daļas 3. nodalījuma priekšnieks, no 1945. gada jūlija līdz 1946. gada novembrim – VDTK 2. daļas priekšnieka vietnieks, no 1946. gada novembra līdz 1950. gada aprīlim LPSR VDM 2-N daļas (*cīņai ar pretpadomju nacionālistisko pagrīdi*) priekšnieks, no 1950. gada aprīļa līdz 1953. gada maijam – VDM 2. daļas (pretzliņošanas) priekšnieks, LPSR iekšlietu ministrs no 1953. gada līdz 1962. gadam, tāpat arī periodā, kad viņam bija pakļauti visi čekisti LPSR, jo Valsts drošības un iekšlietu ministrijas tad (no 1953. gada 3. jūnija

līdz 1954. gada 10. aprīlim) bija apvienotas vienā resorā, līdz 1963. gada 1. februārim LPSR sabiedriskās kārtības sargāšanas ministrs, ministra amatā cieši sadarbojās ar VDK, atvaļināts 1963. gadā kā ģenerālmajors, miris 1975. gada 1. janvārī. "Ivans Zujāns", *Сіпа*, 1975, 4. janvāris, "Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Dekrēts par b. I. Zujāna atbrīvošanu no Latvijas PSR sabiedriskās kārtības sargāšanas ministra pienākumiem", *Сіпа*, 1963, 1. februāris, "Jauns vadītājs čekai Latvijā", *Laiks*, 1963, 6. februāris, *Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Ziņotājs. Ведомости Президиума Верховного Совета Латвийской ССР*, Nr. 24, 1953, 8. jūnijs, 1. lpp. *Red. piez.*

[37] Te domāts Mintauts Ziediņš. Skat. Žvinklis, Arturs. "LPSR VDK darbinieku Latvijas Komunistiskās partijas CK nomenklatūras kadru personas lietu analīze", *Totalitārisma sabiedrības kontrole un represijas*, autoru kolektīvs K. Jarinovskas zinātniskajā redakcijā, VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti, 1. sēj. Rīga: LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts, 2016, 370. lpp.

[38] LVA, 270. f., 1. c. a., 986. l., 142. lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[39] Ivans Poļanskis (*Иван Васильевич Полянский*) dzimis 1898. gadā Kalugā strādnieka ģimenē. PSKP biedrs no 1918. gada. 1918. gadā dažus mēnešus strādājis par sākumskolas skolotāju Ufā, pēc tam karojis Sarkanajā armijā, bijis 41. Simbirskas pulka komandiera vietnieks un 27. strēlnieku divīzijas Revolucionārā kara tribunāla loceklis. No 1921. gada augusta līdz 1922. gada februārim – Ufas guberņas Ārkārtas komisijas (АК, *Чрезвычайная комиссия*) priekšnieka vietnieks. No 1922. līdz 1924. gada – Valsts politiskās pārvaldes (VPP, *Государственное политическое управление*) Baškīrijas nodaļas slepeni operatīvās daļas (*секретно-оперативная часть*) priekšnieks un pārvaldes priekšnieka vietnieks, pēc tam Amūras guberņas VPP pretizlūkošanas nodaļas priekšnieks. No 1925. līdz 1926. gadam – Burjatijas-Mongolijas apgabala VPP nodaļas slepeni operatīvās daļas priekšnieks un nodaļas priekšnieka vietnieks. No 1926. gada augusta līdz 1930. gada 25. februārim Poļanskis bija Arvienotajā valsts politikā pārvaldē (AVPP, *Объединённое государственное политическое управление*) Slepenās daļas 6. jeb "garīdznieku" nodaļas priekšnieka vietnieks; tad līdz 1931. gada 14. martam – šīs nodaļas priekšnieks. No 1931. gada 14. marta līdz 1933. gada 5. aprīlim viņš bija Slepenās daļas 3. nodaļas (aģentūras un operatīvais darbs ar visu konfesiju garīdzniekiem, sektantiem, monarhistiem, kadetu organizācijām utt.) priekšnieka vietnieks, tad līdz 1934. gada 10. jūlijam – šīs nodaļas vadītājs. Nav ziņu par to, kādu specifisku operatīvu darbu viņš veicis turpmākajos desmit gados Ļeņingradas apgabala Iekšlietu tautas komisariāta (leTK, *Народный комисариат внутренних дел*) pārvaldē. Ir zināms, ka no 1939. līdz 1942. gadam viņš vadīja specnodaļu, kura nodarbojies ar kratīšanām, arestiem un ārējo novērošanu. Pie darba ar garīdzniecību viņš atgriezās 1944. gadā, kļūstot par 2. daļas 5. nodaļas (cīņa ar pretpadomju elementiem visu konfesiju garīdznieku, sektantu un mistiķu vidū) priekšnieka vietnieku, to pašu turpinot darīt VDM "O" nodaļas (operatīvais darbs ar garīdzniecību) priekšnieka vietnieka amatā. Vienlaikus viņš no 1944. gada 6. jūnija ir PSRS RKLP priekšsēdētājs. Miris 1956. gada 15. oktobrī Maskavā un apglabāts Novodevičjes kapsētā. / Pamatinformācijas biogrāfiskajai informācijai avots – Петров, Никита. *Кто руководил органами госбезопасности 1941 – 1954*. Москва: Мемориал, 2010, с. 706 – 707. Pieejams: www.memo.ru/uploads/files/845.pdf

[40] Georgij Karpovs (*Георгий Григорьевич Карпов*) dzimis 1898. (pēc dažām ziņām 1897.) gadā Kronštātē mēbeļu galdnieka ģimenē. Mācījies Kronštates pilsētas sākumskolā un arodskolā. Pēc dažām ziņām – beidzis pareizticīgo garīgo semināru. 1920. gadā sācis mācīties Petrogradas Universitātē, taču pabeidzis. PSKP biedrs no 1920. gada. Dienējis Sarkanajā armijā: bijis karakuģa *Аргуня* (Аргунь) mašīnists un komisārs uz karakuģa *Ворго* (Ворго), organizējis politnodaļu un bijis komisārs uz kanonieru laivas *Хивинец* (Хивинец). No 1936. gada 21. jūlija norīkots darbā Ļeņingradas apgabala leTK pārvaldē un strādā slepenajā politikā, ir arī šīs nodaļas priekšnieks. 1938. gadā viņš kļūst par leTK Pleskavas apgabala nodaļas priekšnieku. 1939. gadā viņš kļūst par leTK Galvenās valsts drošības pārvaldes (GVDP, *Главное управление государственной безопасности*) 8. daļas (kūrē PSRS un KPFSR Veselības aizsardzības tautas komisariātu un tā izglītības iestādes) 2. (slepeni operatīvās) nodaļas priekšnieka vietnieku. 1940. gadā sāk vadīt pārvaldes 2. daļu, kas nodarbojas ar "meņševikiem, anarhistiem, klerikāļiem, provokatoriem, izlūkiem, žandarmiem, monarhistiem", bet 1941. gadā kļūst par 3. daļas 3. nodaļas (pārzina "cīņu ar pretpadomju formējumiem akadēmiskās, tehniskās, medicīniskās, pedagoģiskās, juridiskās inteliģences vidū") priekšnieka vietnieku un pēc tam par 3. daļas 4. nodaļas ("cīņa ar baznīcas un baltgvardu kontrrevolūciju", Krievu pareizticīgo baznīcu un baznīcas sektām, aģentūras darba organizēšana lauku apvidū") priekšnieku. No 1943. gada 22. maija vada leTK Otrās (pretizlūkošanas) pārvaldes 5. nodaļu (atbildīga par "cīņu ar pretpadomju elementiem visu konfesiju garīdzniecības, sektantu un mistiķu vidū"), bet 1943. gada 14. septembrī ar Vjačeslava Molotova (1890 – 1986) rekomendāciju kļūst arī par Krievu pareizticīgās baznīcas lietu padomes priekšsēdētāju un vada šo padomi līdz 1960. gada 6. februārim. 1946. gada 6. jūlijā viņš sāk vadīt "O" nodaļu (operatīvais darbs ar garīdzniecību) VDM. Lai gan no darba ministrijā atvaļināts veselības apsvērumu dēļ 1947. gada 25. augustā, tomēr tiek paturēts VDM/VDK aktīvajā rezervē. Pilnībā atvaļināts no VDK 1955. gadā. No 1960. gada februāra – PSRS nozīmes pensionārs. Miris 1967. gada 19. decembrī. Apglabāts Novodevičjes kapsētā. / Pamatinformācijas biogrāfiskajai informācijai avots – Петров, Никита. *Кто руководил органами госбезопасности 1941 – 1954*. Москва: Мемориал, 2010, с. 444 – 445. Pieejams: www.memo.ru/uploads/files/845.pdf

[41] *Всероссийская чрезвычайная комиссия по борьбе с контрреволюцией и саботажем.*

[42] *Наркомат государственной безопасности.*

[43] *Полномочное представительство*

[44] Par Karpova falsificēto lietu, kuras rezultātā tika nogalinātas 62 Beloreckas rajona Goricas klosterī kalpojošās mūķenes un novices, kā arī citiem Karpova veiktiem noziegumiem skat. Смыслов, Олег. *Богоборцы из НКВД*. Москва: Вече, 2012. Pieejams: litbook.net/book/21885/bogoborcy-iz-nkvd/

[45] Matvejam Bronšteīnam (*Матвей Петрович Бронштейн*) piesprieda nāves sodu un nekavējoties to arī izpildīja 1938. gada 18. februārī.

[46] *Пётр Иванович Лукирский.*

[47] *Александр Карлович Тамми.*

[48] *Андрей Александрович Жданов.*

[49] *Бенедикт Константинович Лившиц.*

[50] Смыслов, Олег. *Богоборцы из НКВД*. Москва: Вече, 2012, с. 284. Pieejams: litbook.net/book/21885/bogoborcy-iz-nkvd/

[51] *Юрий Юркунов.*

[52] *Валентин Иосифович Стенчи.*

[53] *Коллегия войск НКВД Ленинградского округа.*

[54] Смыслов, Олег. *Богоборцы из НКВД*. Москва: Вече, 2012, с. 283. Pieejams: litbook.net/book/21885/bogoborcy-iz-nkvd/

[55] Петров, Никита. *Кто руководил органами госбезопасности 1941 – 1954*. Москва: Мемориал, 2010, с. 445. Pieejams: www.memo.ru/uploads/files/845.pdf

[56] *Сергей Владимирович Симанский.*

[57] *Журнал Московской Патриархии.*

[58] Смыслов, Олег. *Богоборцы из НКВД*. Москва: Вече, 2012, с. 280. Pieejams: litbook.net/book/21885/bogoborcy-iz-nkvd/

[59] Владимир Алексеевич Куроедов. Skat. vairāk tālāk tekstā.

[60] Смыслов, Олег. *Богоборцы из НКВД*. Москва: Вече, 2012, с. 286. Pieejams: litbook.net/book/21885/bogoborcy-iz-nkvd/

[61] Евгений Александрович Тучков.

[62] Василий Иванович Белавин.

[63] Skat. vairāk Krūmiņa-Koņkova, Solveiga. "Sadarbība starp LPSR drošības iestādēm un PSRS Reliģisko kultu lietu padomes pilnvaroto LPSR (1944 – 1954)", *Totalitārisma sabiedrības kontrole un represijas*, autoru kolektīvs K. Jarinovskas zinātniskajā redakcijā, VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti, 1. sēj. Rīga: LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts, 2016, 151. – 174. lpp.

[64] Skat. vairāk Krūmiņa-Koņkova, Solveiga. "Sadarbība starp LPSR drošības iestādēm un PSRS Reliģisko kultu lietu padomes pilnvaroto LPSR (1944 – 1954)", *Totalitārisma sabiedrības kontrole un represijas*, autoru kolektīvs K. Jarinovskas zinātniskajā redakcijā, VDK zinātniskās izpētes komisijas raksti, 1. sēj. Rīga: LPSR Valsts drošības komitejas zinātniskās izpētes komisija, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts, 2016, 175. – 192. lpp.

[65] *Всесоюзный научно-исследовательский институт искусственного жидкого топлива и газа*

[66] Aleksandrs Saharovs dzimis 1919. gada 31. jūlijā strādnieku ģimenē Mariupolē, Ukrainas dienvidaustrumos. No 1928. līdz 1937. gadam mācījies Mariupoles vidusskolā, no 1937. līdz 1939. gadam – 2. Ļeņingradas medicīnas institūtā. PSKP biedrs no 1942. gada. Šie un citi Saharova biogrāfiskie dati atrodami viņa LKP CK nomenklatūras lietā: LVA, PA-15500. f., 2. a., 4779. l.

[67] Atšķirībā no Restberga, kura apstiprināšana amatā notikusi LPSR MP un atbilstošu lēmumu parakstījis MP priekšsēdētāja vietnieks Matiss Plūdonis (1892 – 1963), lēmumu par Saharova apstiprināšanu pilnvarotā amatā parakstījis Latvijas Komunistiskās (boļševiku) partijas (LK(b)P) CK sekretārs Jānis Kalnbērziņš (1893 – 1986). Saldzinājumam skat. LPSR MP 1948. gada 14. septembra lēmumu Nr. 1082. (LVA, PA-15500. f., 2. a., 6593. l., 9. lp.); LKP CK biroja sēdes 1949. gada 13. oktobra protokola Nr. 53 12. § (LVA, PA-15500. f., 2. a., 4779. l., 9. lp).

[68] LVA, PA-15500. f., 2. a., 4779. l., 5. lp.

[69] LVA, PA-15500. f., 2. a., 4779. l., 5. lp.

[70] LVA, PA-15500. f., 2. a., 4779. l., 6. lp.

[71] *Kaujas Sarkaņā karoga ordenis* 1945. gadā, 2. pakāpes *Tēvijas kara ordenis* 1944. gadā; medaļas *Par kaujas nopelniem*, *Par uzvaru pār Vāciju*, *Par Ļeņingradas aizsardzību*, *Par Padomju polāra loka aizsardzību*, *Par uzvaru pār Japānu*, *Ļeņingradas 250 gadi*, *Par darbu varonību*. 1948. gadā viņš apbalvots ar medaļu *Padomju Armijas 30 gadi*. LVA, PA-15500. f., 2. a., 4779. l. 5. lp., 6. a. lp.

[72] LVA, PA-15500. f., 2. a., 4779. l., 6. a. lp.

[73] Par Vladimīru Kurojedovu zināms, ka viņš dzimis Nižņijnovgorodas guberņā un 1930. gadā beidzis Nižņijnovgorodas Pedagoģisko institūtu. PSKP biedrs kopš 1936. gada. Bijis Sverdlovskas (1949 – 1958) un Gorkijas apgabala partijas komitejas 1. sekretārs.

[74] Skat., piemēram, *Чем отличается православие от католицизма # 3*. Pieejams: vartaua.jimdo.com/2015/01/10/чем-отличается-православие-от-католицизма-3/

[75] Aleksandrs Šeļepins (*Александр Николаевич Шелепин*) Otrā pasaules kara laikā organizējis partizāņu nodaļu darbu. No 1952. līdz 1958. gadam bija Vissavienības Ļeņina komunistiskās jaunatnes savienība (VLKJS) CK 1. sekretārs, tad īsu brīdi vadīja nodaļu PSKP CK. 1958. gadā Hruščovs nozīmēja viņu vadīt VDK, uzsverot, ka VDK vadītā ir vajadzīgs cilvēks, kas nesamierināmi cīnītos pret "čekiistu ļaunprātībām". Šeļepins vadīja VDK līdz 1961. gadam. Viņa vadībā tika īstenota VDK reorganizācija, centralizējot tās struktūras un pārorientējot to uz "starpautiskām lietām". Par to skat. Бобков, Филипп. *Как боролся с террором КГБ СССР*. Pieejams: www.whoiswho.ru/old_site/russian/Curnom/12005/fb.htm

[76] Pēc šīs atstādināšanas metropolītam Nikolajam (*Борис Дорофеевич Ярушевич*, 1891 (pēc jaunā stila 1892) – 1961) faktiski bija liegta publiska kalpošana. Viņš mira 1961. gada 13. decembrī Botkina slimnīcā. Viņa nāve tiek uzskatīta par aizdomīgu, taču VDK saistība ar to nav pierādīta. Metropolītu Nikolaju mēdz saukt par pirmo "Hruščova vajāšanu ururi". Преображенский, Константин. *КГБ в русской эмиграции*. [B.v.]: Русский Обще-Воинский Союз, 2010. Pieejams: pereklichka.livejournal.com/77386.html

[77] Skat., piemēram, *Святые Новомученики и Исповедники Российские о ереси сергианства и Московской патриархии*. Pieejams: www.eshatologia.org/downloads/books/listovka-protiv-sergianstva-i-mr.pdf; **Портал-Credo.Ru**. "Протоиерей Михаил Ардов", интервью. Pieejams: www.st-rexnikolas.narod.ru/inter/int_29.html

[78] Tiek uzskatīts, ka tieši viņš bijis iepriekš pieminētās Aleksija I 1960. gada 16. februāra runas autors.

[79] Григорянц, Сергей. "Шелепин", *Полвека советской перестройке*. Pieejams: grigoryants.ru/sovremennaya-diskussiya/shelepin-2/

[80] Grigorjancs atsaucas uz VDK majora, 1961. gadā uz Rietumiem pārbēgušā Anatolija Goljina (*Анатолий Михайлович Голцын*, 1926) aprakstīto VDK "jauno metodoloģiju", kas savukārt publicēts Golitsyn, Anatoly. "The Shelepin Report and Changes in Organization", *New Lies for Old. The Communist Strategy of Deception and Disinformation*. New York: Dodd, Mead, and Company, 1984. Pieejams: archive.org/details/GolitsynAnatoleTheNewLiesForOldOnes

[81] *Вадим Викторович Бакатин*.

[82] Бакатин, Вадим. *Избавление от КГБ*. Москва: Новости, 1992, с. 32 [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.].

[83] *Борис Георгиевич Ротов*.

[84] Skat., piemēram, *Чекисты в рясах*, 5 мая 2015. Pieejams: fakeoff.org/religion/chekisty-v-ryasakh; Перчаткин, Борис, *Патриархи в погонах или КГБ = ФСБ = РПЦ + УПЦ (МП)*. Pieejams: perchatkin.com/perchatkin/archives/6252; *Подлинное лицо и личина митрополита Никодима (Ротова)*, 20 апреля 2012. Pieejams: www.3rm.info/4644-podlinnoe-lico-i-lichina-mitropolita-nikodima.html. Plašāka un uz PSRS VDK arhīva dokumentiem balstīta informācija par VDK aģentūru Krievu pareizticīgajā baznīcā pieejama Челноков, Алексей. *"Богородица, прогони!" Кто заказал "наезд" на Церковь?* Москва: Яуза-пресс, 2013. Pieejams: fictionbook.ru/static/trials/06/00/21/06002171.a4.pdf

[85] Vatikāna II koncils norisinājās no 1962. gada 11. oktobra līdz 1965. gada 8. decembrim.

[86] *Сергей Владимирович Голованов*.

[87] Головкин, Сергей. *Очерк истории Русского католического экзархата византийского обряда*. Pieejams: www.vselenskiy.narod.ru/Rusapos24.htm

[88] Aleksejs Puzins (*Алексей Александрович Пузин*) bija PSKP biedrs kopš 1926. gada. 1938. gadā bijis Jaroslavas apgabala komitejas propagandas un agitācijas nodaļas vadītājs; no 1940. līdz 1942. gadam bijis Vissavienības komunistiskās (boļševiku) partijas (VK(b)P) CK Propagandas un agitācijas pārvaldes priekšnieka vietnieks; tad vadījis lekciju organizāciju. No 1944. līdz 1949. gadam bijis Vissavienības radioinformācijas un radiofonijas komitejas priekšsēdētājs, tad līdz 1957. gadam PSRS Kultūras ministrijas Radioinformācijas galvenās pārvaldes priekšnieks. PSRS RKLP vada līdz tās apvienošanai ar PSRS KPBLP 1965. gadā.

[89] Pāvels Pizāns dzimis 1918. gada Daugavpils apriņķa Asūnes pagasta (tagad Dagdas novada Andrupenes pagasts) *Pilānos*. Mācījies Asūnes skolā, bet no 1933. līdz 1938. gadam – Aglonas ģimnāzijā, kur, kā viņš raksta savā autobiogrāfijā, izveidojis nelegālu strādnieku jaunatnes pulciņu. No 1938. gada oktobra līdz 1940. gada maijam dienējis Latvijas Republikas armijā. Bijis ierindnieks, vēlāk pēc pulka skolas beigšanas daļas komandieris. No 1940. gada jūlijā līdz 1941. gada jūnijam strādājis Daugavpils apriņķa izpildkomitejas izdotā laikraksta *Taisneība* redakcijā, bijis nodaļas vadītājs. VLKJS biedrs no 1940. gada, PSKP biedrs no 1945. gada. No 1941. līdz 1942. gadam bijis pagrīdē un organizējis partizāņu grupu. No 1942. līdz 1944. gadam bijis partizāņu nodaļas komandieris. Veicis izlūkošanas darbu un vadījis īpašo uzdevumu grupas. Strādājis partizāņu kustības štābā Maskavā, kā arī darbojies partizāņu kustības štābā Latvijā. Bijis štāba priekšnieks Viļa Samsona (1920 – 2011) vadītajā partizāņu nodaļā. Sarkanās Armijas dienesta pakāpe – vecākais leitnants. Ievērojams, ka partizāņu kustību vadīja A. Šeļepins, vēlākais VDK priekšsēdētājs. 1943. gadā ievainots, ārstējies Maskavā, beidzis trismēnešu partizāņu vienības komandieru kursus, 1944. gadā pēc atgriešanās frontē Lubānas mežos atkārtoti ievainots. 1944. gadā apbalvots ar *Sarkanā Karoga* ordeni, 1945. gadā – ar *Tēvijas Kara* 1. pakāpes ordeni. 1944. gadā strādājis Daugavpils izpildkomitejā, VK(b)P CK kadru nodaļā, bet no 1944. gada oktobra līdz 1946. gada martam bijis LK(b)P CK laikraksta *Ciņa* lauksaimniecības nodaļas vadītāja vietnieks. No 1945. gada februāra līdz 1945. gada augustam mācījies Maskavā un ar teicamām sekmēm pabeidzis VK(b)P CK Centrālās laikrakstu kursus. Tad līdz 1947. gada septembrim – Liepājas laikraksta *Komunist*s redaktors, kur viņu iesaka ar "cildinošu J. Kalnbērziņa raksturojumu". No 1947. līdz 1950. gadam mācījies VK(b)P Augstākajā partijas skolā Maskavā. No 1950. līdz 1951. gadam bijis VK(b)P CK instruktors Maskavā, pēc tam norīkots partijas darbā uz Latviju, un no 1951. gada jūlijā līdz 1960. gada janvārim bijis LKP CK laikraksta *Ciņa* galvenais redaktors. No 1951. gada septembra līdz 1956. gada janvārim bijis LKP CK biroja loceklis. LPSR Augstākās Padomes 4. sasaukuma deputāts. LVA, PA-15500.f., 2. a., 3753. l. Salīdzinājumam skat. Henriņš, Artūrs. "Vējš augstākās priekšsēdētāja", *Ciņa*, 1989, 31. marts.

[90] LVA, PA-15500.f., 2.a., 3753.l., 22.lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[91] LVA, 1448.f., 1.a. 156.l., 20. lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[92] LVA, 1448.f., 1.a., 83.l., 18.lp.

[93] LVA, 1448. f., 1. a., 162. l., 24. lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[94] LVA, 1448. f., 1. a., 162. l., 24. lp. [S. Kr.-K. tulkojums no krievu val.]

[95] Berkļavs, Eduards. *Zināt un neaizmirst*. Rīga: Eraksti, 2011, 195. lpp.

[96] Miris 1971. gada 16. maijā un apglabāts Rīgas Meža kapos.

[97] Prolets Liepa Ivana dēls dzimis 1923. gada 5. augustā Smoljenskas guberņā, Beļskas apriņķī (pēc citām ziņām Kaļiņinas apgabala Beļjas rajonā). Vecāki ir PSKP biedri. Tēvs Ivans Liepa 1894. gadā dzimis Liepājas rajonā; 1911. gadā sāk strādāt Liepājas ostā par krāvēju; 1915. gadā iesauc armijā; kopš 1920. gada PSKP biedrs; bijis Beļskas izpildkomitejas priekšsēdētājs; 1930. gadā sāk mācības Sociālistiskajā zemkopības akadēmijā (*Академия соцземледелия*) Maskavā, ko pabeidz 1932. gadā. Šajā laikā Maskavā sākas Proleta Liepas skolas gaitas. 1932. gadā ģimene pārceļas uz Petrozavodsku, jo tēvs ir iecelts par Karēlijas APSR zemkopības tautas komisāru. No 1935. līdz 1938. gadam dzīvojis Mongolijā, uz Proleta Liepas tēvs ir valdības padomnieks lopkopības un zemkopības jautājumos. Tad ģimene pārceļas dzīvot uz Krimu, kur tēvs vada Krimas valsts selekcijas staciju un kur Prolets Liepa 1938. gadā sāk mācības vidusskolā. Krimā 1939. g. Prolets Liepa iestāties VLKJS. Otrā pasaules kara sākumā cīnījies Krimas APSR, sākumā Tēlmaņa rajona partizāņu vienībā, pēc tam 828. strēlnieku bataljonā. Sākot ar 1941. gadu pilda komjaunatnes rajona komitejas instruktora amatu Krimas apgabalā. Piedalījies Sevastopoles aizstāvēšanā. 1941. gada 31. decembrī ievainots un ārstējies hospitālī Gruzijas PSR, kur evakuācijā atradusies arī viņa ģimene (pēc gūtā ievainojuma Liepa ieguva gaitas defektu, kura dēļ atmiņās viņu nereti dēvē par *klibo*, piemēram, Romas katoļu baznīcas Jānis kardināls Pujats 2016. gada intervijā LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijai). Citu ziņu par to, ko viņš darījis līdz 1944. gadam, uzskaites kartiņā vai oficiālajās publikācijās nav. Norādīts, ka no 1944. līdz 1947. gadam dzīvojis pie vecākiem Krimas apgabalā. 1946. gadā tēvu norīko uz Latviju par Stendes selekcijas un izmēģinājumu stacijas direktoru, un uz Latviju vēlāk pārceļas arī pārējie ģimenes locekļi. No 1946. līdz 1949. gadam Liepa studējis Vissavienības juridiskā neklātieņu institūtā Simferopoles filiālē. PSKP kopš 1948. gada. No 1947. līdz 1950. gadam Liepa strādājis par prokurora palīgu Talsu apriņķī, pēc tam bijis prokurors Aizputes rajonā. 1952. gadā viņš kļūst par Liepājas apgabala prokurora vietnieku. 1955. gada augustā viņu iecel par Kuldīgas rajona izpildkomitejas priekšsēdētāju. Šajā amatā viņš ir līdz 1960. gada maijam. 1962. gada 4. janvārī LKP CK biroja sēdē viņu apstiprina par PSRS RKLP pilnvaroto LPSR. Ar 1966. gada 10. maija LKP Prezidija lēmumu Prolets Liepa tiek apstiprināts apvienotās PSRS Reliģiju lietu padomes pilnvarotā amatā. Miris 1978. gada 3. augustā. Apglabāts Rīgas Raiņa kapos. / LVA, PA-15500 f., 35.a., 33.l; LVA, PA-101. f., 18. a., 13. l., 23. lp.; LVA, PA-101. f., 23. a., 30. l., 28. lp.; LVA, PA-101. f., 25. a., 15. l., 19. l.; LVA, PA-101. f., 29. a., 32. l., 90. lp. Salīdzinājumam skatīt arī "Prolets Liepa", *Ciņa*, 1978, 2. augusts; "Deputātu kandidāti rajona padomes vēlēšanām", *Padomju Kuldīga*, 1955, 13. februāris, "Rīgā miris "baznīcu ministrs", *Laiks*, Nr. 70, 1978 2. septembris, 4. lpp.; "Ivans Liepa", *Ciņa*, 1964, 6. maijs.

[98] Владимир Александрович Крючков.

[99] Александр Васильевич Коржаков.

[100] Геннадий Владимирович Гудков.

[101] Фёдор Петрович Харитонов.

[102] Сергей Григорьевич Банников.

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas rakstu 4. sējuma, tajā skaitā S. Krūmiņas-Koņkovas pētījuma zinātniskā redaktore ir Dr. iur. Kristīne Jarinovska, pētījuma recenzents Dr. hist. Gints Zelmenis.

Solveigas Krūmiņas-Koņkovas referātu var skatīties šajā video.
Solveigas Krūmiņas-Koņkovas pētījuma apskatu var lasīt šeit.

Plašāka informācija

LPSR VDK zinātniskās izpētes komisijas

priekšsēdētāja vietniece juridiskās zinātnes jautājumos

Dr. iur. Kristīne Jarinovska +37129777788

vdk@lu.lv

Saisītās ziņas:

Ineta Lipša: Valsts drošības komiteja valsts akciju sabiedrības «Intūrists» operatīvajā vadībā (1957-1992) 27.11.2017

Publicēta informācija par Ivara Godmaņa sadarbības fakta ar VDK pazudušās tiesas lietas meklēšanu 27.11.2017

Aldis Daugavvanags: Čekas loma kontrabandas izmeklēšanā (1945-1985). Atsevišķu piemēru analīze. 25.11.2017

Linards Muciņš: Nošaušana sevišķā kārtībā - PSRS noziegums pret ius cogens normām. Liepājas «Zilā brīnuma» piemērs. 21.11.2017

Tiesiskais skatpunkts: Latvijas Republikas informācijas atklātības kods un VDK dokumenti. 20.11.2017

Arturs Žvinklis: čekisti Latvijas Komunistiskās partijas Centrālkomitejas nomenklatūras lietās 02.12.2016

Tweet

Patīk 0

Ieteikt

